

סימן יז

האכלת מצות פסולות לילדים קודם הפסח

שאלה:

במהלך אפיית המצות אנו בודקים כל מצה בפני עצמה לאחר צאתה מן התנור וכל מצה נפוחה או כפולה או שיש בה חשש כלשהו אנו פוסלים אותה. נשאלת השאלה – האם יש צורך להקפיד שלא לחלקם לילדים החפצים לאוכלם, כדין מצה האסורה באכילה בערב פסח, או שאין צורך להקפיד בדבר שהרי אין למצות אלו דין מצה? ומה הדין באכילת מצה ע"י ילדים אם אפיית המצות מתקיימת כמה ימים לפני הפסח?

תשובה:

בירושלמי פסחים (פ"י ה"א) מובא: האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו. ופסקה הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ו הי"ב). וכתב הרב המגיד (שם) שמדברי הרמב"ם נראה שכל ערב פסח מתחילת היום אסור. והרא"ש בפסחים (פ"ג ס"י ז') כתב דהאיסור הוא דווקא מזמן איסור חמץ ואילך, והר"ן (בדפי הרי"ף דף ט"ז ע"א ד"ה גמ' ירושלמי) כתב שכן דעת הרז"ה. בשו"ע פסק (סי' תע"א ס"ב): "וקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה" והסביר במ"ב (שם ס"ק י') דלהכי מותר לאכול כיוון שאין יוצאין בזה ידי מצה בלילה. משמע שפסק השו"ע שמצה

שיוצאין בה ידי חובה בלילה אסורה לאכול כל היום כולו. וכן משמע ברמ"א שהוסיף על דברי השו"ע בהג"ה (שם): "אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר". וכתב במ"ב (שם ס"ק י"ד) דזהו דין מדרבנן, כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב (עפ"י הרמב"ם).

ובשו"ת תרומת הדשן (סי' קכ"ה הובא בב"י או"ח סי' תע"א) כתב: דקטן שלא הגיע לכלל דעת כל כך שיוודע ומבין מה שמספרים לו מניסים ונפלאות ביציאת מצרים שרי להאכילו מצות בערב פסח. אמנם אם הגיע הקטן שיוכל להבין כדלעיל נראה דאין להאכילו מצה". וכן פסק הרמ"א (שם): "וקטן שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים מותר להאכילו". וכתב במ"ב (שם ס"ק י"ג): "אבל אם יש בו דעת להבין אין להאכילו מצה, דדרשינן והגדת לבנך וכו' בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך, ואם מילא הבן כבר כרסו במצה לא שייך לומר, בעבור זה, שאינו חידוש לקטן. ואין חילוק בין קטן לקטנה".

וכתב המ"ב (שם ס"ק י"ב) דמצה נפוחה או כפולה אף שפוסלין אותה ומחשיבין אותה לחמץ, מ"מ אסור לאוכלה מעמוד השחר ואילך שמא מצה היא מעיקר הדין.

וכחולקים על חכמים, והם ודאי בכלל הירושלמי פ"ק דשבת דהוי יוהרא"), עיי"ש.

ולכן במנהג הלך אחר המיקל, ואין להחמיר על קטנים פחות מ"ג שנים יותר מאשר דינא דירושלמי, וכדאי הוא ה'אורחות חיים' הנ"ל לסמוך עליו לכה"פ לגבי קטנים. ובפרט שההיתר לילדינו לאכול את המצות הפסולות יוצר בנפשם חיבוב מצווה גדול ומשיכה להגיע לאפייה, וזה מחדיר בהם רגשי קודש לקיום המצוות, ועל כן אין להחמיר בעניין זה.

לפי"ז יוצא, שקטן שיש בו דעת להבין את סיפור יציאת מצרים, אין להאכילו מצה פסולה בערב פסח.

אך באפיית מצות שקודם ערב פסח, מכיוון שאכילתן אינה אסורה מעיקר הדין, אלא ממנהג (כדברי המ"ב שם שיש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח ניסן) ויש שאף הוסיפו והחמירו שלא לאכול מצה כל שלושים יום קודם הפסח (שו"ת אג"מ ח"א סי' קנה). ויש שחלקו על כך ואסרו רק בערב פסח ממש ('אורחות חיים' ספינקא סי' תע"א ס"ק ה', בשם ספר 'מאורי אור', שכתב "דלשחוק ייחשב [הנוהגים לאסור לפני ערב פסח]